

Annette Leppert-Fögen: Den deklasserede klasse. Studier i småborgerskabets historie og ideologi. Efterskrift af Carsten Jensen: Den deklasserede klasse – kontrarevolutionær massebasis eller revolutionært potentiel? GMT. 1976. 392 s. Kr. 55,-.

Med oversættelsen og udgivelsen af Annette Leppert-Fögens disputats fra 1973 er et af de eneste værker, som samlet forsøger at behandle og systematisere småborgerskabets historie og ideologi fra den franske revolution til fascismen, blevet let tilgængelig i en brugbar, omend langtfra pletfri dansk udgave.

Den deklasserede klasse er et forsøg på at give en stringent marxistisk analyse af den smådriftsmæssige produktionsforms udøvers skiftende politiske betydning på basis af deres økonomiske placering i kapitalismens historiske udvikling og på basis af klassens social-psykologiske fundering: dens bevidsthedsdannelse og adfærd, som også søges forstået i dens fluktuation.

Indledningsvis foretages en skarp afgrænsning af småborgerskabet fra det, man har kaldt den 'nye middelstand' d.v.s. funktionærgruppen; dette gøres fordi forfatteren mener, at inddragelsen af denne gruppe også er »en sociologisk reproduktion af et lags ideologi«. Lagteorien bygger på »falske sociale selvplaceringer«, en subjektiv placering som udtryk for ønsketænkning, der gøres til genstand for en sociologisk stratifikations-teori, som hævder brugen af objektive data, og hvis teoridannelse dernæst bruges til en tilbagevisning af den marxistiske polariseringstese. Opgøret med »de førende repræsentanter for den tyske efterkrigssociologi«, hvis cirkelslutninger påvises med stor verve, fører dog til at analysen kun omfatter udøverne af den egentlige småproduktion og småhandel; dette er forsåvidt analysens force, da den er konsekvent gennemført, men det er samtidig også dens væsentligste svaghed, da det begrænser dens udsagnskraft som en teori om fascismens massebasis. Analysen hævder at kunne forklare opslutningen omkring NSDAP som »essentielt småborgerlig«, og med den valgte definition betyder det, at der ikke tages stilling til valgundersøgelser, der indicerer omkring 25-30 % funktionærstemmer til NSDAP ved valget i 1930 (se f. eks. A. Weber: Sociale Merkmale der NSDAP-Wähler. 1969). Aversionen mod den »borgerlige socialvidenskab« og dens elektorale undersøgelser synes også at have medført en unødigt mangel på relevant og belysende statistik.

Småborgerskabets skiftende rolle undersøges klasseanalytisk med udgangspunkt i et Trotski-citat, hvor småborgerskabets rolle under fascismen jævnføres med dets rolle i den jacobinske bevægelse under den franske revolution, »at bourgeoisiet i det borgerlige samfunds nedgangsepoke endnu engang behøvede en 'plebejisk' løsning på sine nu ikke mere progressive, men i bund og grund reaktionære opgaver« (s. 26). Denne tese udvikles ved at bestemme småborgerskabets position i relation til de to hovedklasser: bourgeoisiet og proletariatet. I det indledende kapitel bestemmes den småborgerlige produktionsmåde i forhold til den kapitalistiske og den feudale, og den hævdes at være en feudal rest, en anakronisme i kapitalismen som tendentielt vil forsvinde. Småborgerskabet kunne endnu i kapitalismens tidlige fase stå sammen med proletariatet, men dens oprør var anderledes funderet, forsåvidt som dets anti-kapitalisme var et ønske om en tilbagevenden til en tidligere produktionsform; altså udtryk for en »forældet« anti-kapitalisme, og for de retfærdighedsbegreber som lå inden for den feudale håndværkerøkonomis nu bornerte rammer. Bornerte fordi rammerne var sat ud fra en moralsk vurdering af forholdet: rigfattig, der henførte problemerne om fordelingen udelukkende til cirkulationsfæren, uden forståelse for kapitalakkumulationsprocessen og merværditilægnelsen i produktionsfæren.

Efter afsnittet om småborgerlige rester i kapitalismen følger en social-historisk redegørelse for liberalismens forhold til småborgerskabet, og for liberalismens oprindelige intentioner i den skotske skole omkring Adam Smith og dens indre modsigelser. Det libe-

ralistiske grundaksiom: »sammenfaldet mellem den *særlige* og den *almene interesse*« viser at have sin eksistens knyttet til småproduktionen og dens utopi om et samfund bestående af frie og lige *små* vareproducenter (s. 104 f.). Småproduktionens tendentielle indskrænkning hævdes at bevirke en indskrænkning i liberalismens sociale basis, og selve denne systemimmanente svaghed skulle medføre en begyndende mistillid til liberalismen, som i Weimarrepublikken overføres på parlamentarismen. Argumentet er svagt, og viser hvor problematisk indordningen af *hele* liberalismen og dermed af det borgerlige offentlighedsbegreb under et småborgerligt aspekt er. Den kapitalistiske virkeligheds virkeområde og arsenal er ikke så specifik småborgerlig, som Leppert-Fögen lader fremgå. Et lignende problem er der ved den følgende fremstilling af den småborgerlige social-psykologi. Med udgangspunkt i Frankfurterskolens teori vises hvordan der skabes et kontrarevolutionært potentiale i småborgerskabet; dette determineres af den kapitalistiske udvikling og af småborgerskabets produktionsform, som disponerer dets familiære situation som særlig gunstig for en autoritær karakterdannelse, med alt hvad det medfører af irrationalitet, driftsblokering og »kollektiv jeg-svaghed«. Arsagen til fascismen er »panikken i middelstanden« og »den neurotiske angst, som var forankret i den sociale position«; dette medførte en manglende evne til at forstå den økonomiske krise som andet end naturskabt, og prædestinerede således den fascistiske disposition hos småborgerskabet, der nu havde gennemløbet en bane fra progressiv klasse til et ufravigeligt reaktionært lag.

Den fascistiske massebasis bestemmes sluttelig som havende sin selvstændige oprindelse i et forarmet pjalteproletariat og i den reaktionært disponerede deklasserede klasse. Dens funktion var at være en sidste udvej for et desperat borgerskab, hvis valoriseringsbetingelser var truede under den økonomiske krise; for at genskabe dem vendte man sig mod den organiserede arbejderklassens opnåede resultater: tarifsikret løn og en vis social lovgivning. Tesen der fremsættes er at »fascismen opstår . . . som følge af en forvandling i de tre klassers forhold til hinanden, bourgeoisie, proletariat og småborgerskab«. Den determinisme som småborgerskabet explicit tillægges er kritisk behandlet i det 50 sider lange efterskrift af Carsten Jensen, hvori hovedomdrejningspunktet er, at Leppert-Fögen ikke i tilstrækkelig grad skelner mellem *almene* fremtrædelsesformer af tingsliggjort bevidsthed under kapitalismen og de mere *specifikt* småborgerlige. Debatten om småborgerskabets betydning i kapitalismens kriser, har også en aktuel side; det er en debat, hvor næsten hver uge har sine bidrag i aviser, tidsskrifter, radio, TV o.s.v. Der er således fornylig (december 1976) også udkommet en bog om det danske småborgerskab (Gunnar Rasmussen: Det småborgerlige oprør) og dets betydning for dansk historie i det 20. årh. med særligt sigte på en analyse af Fremskridtspartiet; denne analyse står explicit, som en stor del af debatten også gør implicit, i høj grad i gæld til A. Leppert-Fögens: Den deklasserede klasse. Bogen er med de nævnte forbehold og med efterskriftets korrektiv væsentlig ikke blot for en forståelse af fascismen, men også for forholdet mellem den liberale ideologi og dens konstitution, og således også et bidrag til diskussionen om borgerlig offentlighed og kapitalismens socialpsykologiske implikationer, såvel som den har relevans for det dagsaktuelle.

Carl Krabbe Schmidt